

Alona Tronova-Avramchuk

Wydział politologii, Uniwersytet Opolski
E-mail: tronova-trans@ukr.net

Ukraina na skrzyżowaniu interesów geopolitycznych / Ukraine at the crossroads of geopolitical interests

Abstract

The article Ukraine at the crossroads of geopolitical interests focuses on Ukraine's place in the world's today, especially in its geo-political significance. The main goal of this article is to answer the question what is the place of Ukraine in the international arena and what determines this position. In the first part of the article is an analysis of the factors affecting the geopolitical position of the country, as well as analysis of the issues of the priorities in the foreign policy. The second part of the article contains reflections on what Ukraine should to do to reinforce its international position.

Key words: Ukraine; international relations; geopolitical interests; foreign policy

WPROWADZENIE

Interesy geopolityczne wielkich mocarstw światowych są siłą napędową współczesnych procesów politycznych, ponieważ to one w znacznej mierze wyznaczają stan stosunków między państwami. Polityczne i narodowe interesy poszczególnych państw warunkowane są czynnikami geopolitycznymi, takimi jak: położenie na geograficznej mapie świata, dostęp do zasobów surowcowych, rozwój ekonomiczny, potęga militarna państwa czy stopień poszanowania prawa. Główne czynniki, decydujące o interesach geopolitycznych i narodowych poszczególnych krajów to m.in. dążenie do: zagwarantowania bezpieczeństwa państwowego i narodowego, wzmocnienia gospodarczego państwa, utrzymania pozycji państwa na arenie międzynarodowej, osiągnięcia stabilnego rozwoju w drodze demokratyzacji i ogólnego rozwoju cywilizacyjnego. W obecnej sytuacji geopolitycznej, konieczne jest sformułowanie interesów geopolitycznych Ukrainy tak, aby mogły się one przyczynić do umocnienia jej pozycji państwowej na arenie międzynarodowej (Prokopowa 2010:212-213).

Artykuł skupia się na roli i miejscu Ukrainy we współczesnym świecie, a zwłaszcza na jej znaczeniu geopolitycznym. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie

jakie jest obecnie miejsce Ukrainy na arenie międzynarodowej i co warunkuje jej taką, a nie inną pozycję. W pierwszej części artykułu znajduje się analiza czynników wpływających na pozycję geopolityczną państw, a także analiza kwestii priorytetów w polityce zagranicznej państwa w ogóle. Druga część artykułu zawiera rozważania dotyczące czynników determinujących politykę zagraniczną Ukrainy, a także tego, co Ukraina może zrobić aby wzmocnić swoją pozycję międzynarodową. W niniejszym artykule podjęta została próba sformułowania postulatów, mających na celu wzmocnienie pozycji Ukrainy na arenie międzynarodowej.

INTERESY GEOPOLITYCZNE, ICH DEFINICJA I UWARUNKOWANIA

Ukraiński ekonomista A. N. Pałamarczuk (1998: 4-16) uważa, że interesy geopolityczne uzależnione są przede wszystkim od aspektów zewnętrznych, które to mają niebagatelny wpływ na rozwój danego państwa czy regionu. Na formułowanie interesów geopolitycznych oddziałują zatem: aktywność gospodarcza państwa w określonym rejonie świata bądź kontynentu; współpraca ekonomiczna z innymi państwami i udogodnienia związane z infrastrukturą tego kraju; czynniki ekonomiczne, ekologiczne itp. Teoretyk i praktyk menadżeryzmu, założyciel szkoły administracyjnej zarządzania, francuz Henry Fayol (2008: 160-167) proponuje taki sposób realizacji interesów geopolitycznych, zgodnie z którym „państwo, jeżeli jest taka potrzeba, powinno realizować swoje interesy z użyciem siły, wyłączając moralne normy i nie zważając na interesy innych krajów”. Zgodnie z tym podejściem państwo powinno (za wszelką cenę) dążyć do uzyskania przewagi nad innymi państwami w dziedzinie ekonomii, technologii oraz kultury.

Przyglądając się problemom związanym z rozwojem współczesnego świata warto zauważyć, że wielowymiarowa współpraca, która związana jest z procesami integracyjnymi, wpływa na konkurencyjność państw w przestrzeni globalnej praktycznie we wszystkich aspektach gospodarki, polityki i kultury. Państwa rywalizują ze sobą np. w kwestii atrakcyjności dla rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju swobód gospodarczych, jakości placówek państwowych, efektywności systemu prawnego, poziomu demokracji i kultury. Konkurencja powinna więc mieć charakter globalny (Solowej: 2011: 145). W tej sytuacji pojawia się zatem potrzeba wypracowania wspólnych politycznych i ekonomicznych zasad działania państw, co mogłoby przeciwdziałać negatywnie rozumianej rywalizacji w każdej z wymienionych dziedzin.

Uwarunkowania geopolityczne Ukrainy

Analiza warunków geopolitycznych Ukrainy mogłaby wskazywać na jej potencjalną przewagę nad sąsiednimi państwami. Przede wszystkim jest to powiązane z dogodnym położeniem geograficznym. Pod kątem geopolitycznym bowiem, Ukraina zajmuje bardzo ważne miejsce na kontynencie Euroazjatyckim. Pod wieloma względami jest to miejsce unikalne, często określane jako „geograficzne centrum Europy”, czy „skrzyżowanie między Wschodem a Zachodem” (Michel 2009: 176-

177). Posiadając obszar 603,5 tys. km² i zajmując w Europie szóste miejsce pod względem liczby mieszkańców, Ukraina dysponuje także szczególnymi warunkami naturalnymi, takimi jak: żyzne gleby, znacząca ilość surowców naturalnych czy sprzyjające warunki klimatyczne. Ukraina ma ponadto stosunkowo dobrze rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną, jak również posiada bezpośredni dostęp do morza.

Terytorium Ukrainy na przestrzeni dziejów stanowiło skrzyżowanie szlaków migracyjnych i handlowych. O ile system rzeczny w sposób naturalny wyznaczał podział pomiędzy północą a południem kraju, o tyle szlaki lądowe wyznaczały przestrzeń dla kontaktów pomiędzy narodami wschodu i zachodu. W związku z tym, już od czasów starożytnych, przez terytorium Ukrainy przechodziły handlowe szlaki komunikacyjne łączące kraje bałtyckie i śródziemnomorskie z zachodnią oraz centralną Europą i Azją środkową wraz z Chinami. Z geopolitycznego i handlowego punktu widzenia Ukraina to jeden z ważniejszych krajów świata, a współcześnie jej znaczenie będzie prawdopodobnie jeszcze wzrastać.

Warto jednak zauważyć, że wyżej wymienione atuty geopolityczne w przeszłości często stanowiły niemały problem. Z powodu braku określonych granic, Ukraina na przestrzeni wieków w związku z ekspansyjnymi ambicjami sąsiadów była nierzadko obiektem ataków z ich strony. Powodowało to utratę samodzielności państwowej w wyniku dążeń sąsiednich państw do zajmowania ziem terytorialnych Ukrainy (Medisson et al. 2003). Wszystko to odcisnęło piętno na mentalności mieszkańców różnych regionów Ukrainy, a konsekwencje tego odczuwalne są po dziś dzień.

Bezpośredni wpływ na pozycję Ukrainy na świecie ma wiele czynników. Z jednej strony globalizacja gospodarki światowej, pogłębianie się procesów międzynarodowych, zwiększanie zależności systemów narodowych i przestrzeni informacyjnej od zewnętrznych wpływów, oddziaływania i naciski ze strony międzynarodowych grup, korporacji i spółek, a z drugiej z kolei – wzrost świadomości narodowej, dążenie do umocnienia niezależności państwowej, ekonomicznej i pozycji politycznej (Solowej: 147).

Geopolityczne interesy Ukrainy

Problem ze zdefiniowaniem miejsca Ukrainy we współczesnej przestrzeni geopolitycznej i w nowym globalnym wymiarze, wobec nacisków ekonomicznych ze strony państw bloku Unii Europejskiej oraz Rosji, wiąże się z koniecznością wzięcia pod uwagę interesów różnych państw, a także innych ważnych czynników. Przez lata niezależności nie udało się pokonać głębokiego polityczno-ideologicznego rozłamu w ukraińskim społeczeństwie, w szczególności dotyczy to kwestii wyboru geostrategicznego pomiędzy Wschodem i Zachodem. Nierozstrzygnięty pozostał także problem konsolidacji narodowej, czy dylematy związane z antagonizmem Wschód-Zachód. Ukraina znajduje się na skrzyżowaniu interesów geopolitycznych zróżnicowanych wiekową historią. To skrzyżowanie jest miejscem, w którym stykają się sprzeczne interesy trójkąta USA-UE-Rosja. Ukraina może odegrać w tej kwestii znaczącą rolę. Wynika to z tego, iż Ukraina jest swego rodzaju grani-

cą, bądź „strefą buforową” przestrzeni między zachodnią i rosyjsko-euroazjatycką cywilizacją. Dla Europy natowskiej wschodnie granice Ukrainy stanowią pas podziału między Europą i Rosją, a wybór Ukrainy jako kierunku euroazjatyckiego oznacza wzrost ryzyka pojawienia się w jej granicach państwa z „demokracją kierowaną” i wartościami, różniącymi się od europejskich, co oznacza – zahamowanie przepływu demokracji, wolności i bezpieczeństwa na wschód. Rosja w zachodnich granicach Ukrainy widzi linię pęknięcia między NATO i Wspólnotą Niepodległych Państw, a zwrot Ukrainy w stronę integracji europejskiej oznacza dla Rosji istotną deprecjację jej wartości, jak i komplikacje przy realizacji jej integracyjnego projektu.

Spółeczeństwo ukraińskie znajduje się nie tylko na skrzyżowaniu interesów geopolitycznych, lecz także można by rzec - na granicy dwóch światów. Są to dwa, pod wieloma względami, samowystarczalne i jednocześnie potencjalnie konfliktowe światy. Świadczy o tym wielowiekowa historia, dlatego też jakikolwiek błąd bądź nieścisłość podczas określenia odpowiednich priorytetów w polityce zagranicznej Ukrainy mogą mieć dla państwa ukraińskiego szczególnie negatywne konsekwencje. Dlatego też określenie najważniejszych strategicznych zadań współczesnej geostrategii ukraińskiej, czytelnej, rozważnej, pragmatycznej i przewidywalnej filozofii polityki zagranicznej państw jest bardzo istotne.

Analizując transformację geopolitycznych interesów Ukrainy należy brać pod uwagę zasadę wszechstronności i pluralizmu. Uwagę należy skoncentrować na orientacji geopolitycznej poszczególnych działaczy politycznych, której przejawy zaobserwować można podczas kampanii wyborczych, zarówno prezydenckich, jak i parlamentarnych (Prokopowa: 215-216). Niezależna ukraińska elita polityczna przez lata nie była w stanie odpowiedzieć na liczne pytania o geopolityczne priorytety państwa. Prezydent Leonid Kuczma był zwolennikiem polityki wielowektorowej, prezydent Wiktor Juszczenko wcielał w życie europejskie i euroatlantyckie wartości. Prezydent Wiktor Janukowicz natomiast, preferuje równorzędną współpracę zarówno z Rosją jak i z UE czy USA.

Wybory prezydenckie w 2010 roku oraz wybory parlamentarne w 2012 roku doskonale ukazały geopolityczne pęknięcie na Ukrainie. Ugrupowanie rządzące, *Nasza Ukraina*, przegrało podczas wyborów otrzymując 1,11% głosów, ugrupowanie *Blok Julii Tymoszenko – Ogólnoukraińskie zjednoczenie Batkiwszczyna* trafiło na drugie miejsce z 25,54% głosów, a wybory wygrała *Partia regionów* z 30,00% głosów (www.korrespondent.net/ukraine/special/94-parlamentskie-vybory-2012-v-ukraine-rezultaty/cik). Wybory prezydenckie w 2010 r. także potwierdziły obecność geopolitycznego podziału, wschodnia Ukraina głosowała za W. Janukowiczem (33%), a zachodnia za J. Tymoszenko (27%) (www.byut.com.ua). Odpowiedź na pytanie o kierunek rozwoju (zachód czy wschód) jest zatem związana z utrwalonymi geopolitycznie podziałami społecznymi (Prokopowa: 216).

Na obecnym etapie Ukraina powinna skupić się na dążeniu do sformowania pogłębionej strefy wolnego handlu z UE, zdobywaniu nowych narzędzi technicznej i finansowej pomocy ze strony UE (Zawgorodniuk: 2011: 416-419). Należy tak-

że więcej uwagi poświęcić stosunkom dyplomatycznym z kluczowymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Ważnym krokiem może być również zapoczątkowanie działań mających na celu zniesienie wiz ze strony UE dla obywateli Ukrainy.

Ukraiński historyk W. Garagonicz zwraca uwagę na jedno z głównych podejść do efektywnego rozwoju międzyregionalnej i transgranicznej współpracy regionów Ukrainy, „podejście strategiczne”, które traktowane powinno być nie jako alternatywa dla ogólnoeuropejskiej integracji Ukrainy, a jedynie jako efektywny środek, umożliwiający przesunięcie Ukrainy w stronę europejskiej przestrzeni gospodarczej i społeczno-politycznej, a tym samym w stronę Unii Europejskiej (2010: 256). Jeśli natomiast chodzi o Rosję, to Ukraina powinna dbać o minimalizowanie konfliktów we wzajemnych z nią stosunkach bez konieczności rezygnacji ze swoich narodowych interesów. Kwestię modernizacji systemu ukraińskich gazociągów z udziałem rosyjskich partnerów należy rozpatrywać wyłącznie z pragmatycznego punktu widzenia. Ukraina powinna bardzo ostrożnie podchodzić do udziału Rosji, Białorusi i Kazachstanu w unii celnej, a przede wszystkim do kwestii dostępności ukraińskich towarów i usług. W stosunkach ukraińsko-rosyjskich potrzebne jest także zakończenie procesu delimitacji granic morskich i określenie granic lądowych. Przy czym racjonalnym zdaje się być, tymczasowe odejście od kwestii konfliktowych, których rozwiązanie jest w najbliższym czasie niemożliwe (m.in. kwestii humanitarnych, czy związanych z historyczną przeszłością).

Ukraina nie powinna bezrefleksyjnie kopiować zachodnioeuropejskich standardów w kwestii demokratycznego i gospodarczego rozwoju, jakkolwiek jednak, nie może także kierować się wyłącznie w stronę Rosji. Przede wszystkim należałoby zatem zrezygnować z kontynuowania paradygmatu konfrontacji militarno-politycznej pomiędzy NATO a Rosją na postradzieckiej przestrzeni i wspierać dialog między Zachodem a Federacją Rosyjską w kwestii bezpieczeństwa europejskiego, które jest istotne także dla Ukrainy. Należałoby rozpocząć transformację struktur bezpieczeństwa z uwzględnieniem wprowadzenia misji humanitarnych w rejonach niestabilnych, (na przykład w rejonie nadniestrzańskim). Warto aby Ukraina podążała w kierunku europejskiego, euroazjatyckiego i własnego cywilizacyjnego doświadczenia. W warunkach nowego światowego porządku może brać aktywny udział w tworzeniu wielostronnego regionalnego systemu współpracy międzynarodowej (Zawgorodniuk: 419).

W celu przekształcenia Ukrainy w bardziej wpływowe i rozwinięte państwo, potrzebna jest rozsądna i konsekwentna polityka, którą tymczasem na Ukrainie trudno zaobserwować. Ciężko nie zgodzić się ze słowami pierwszego ministra spraw zagranicznych niezależnej Ukrainy Aleksandra Zlenki, brzmiącymi następująco (2004: 559):

Rozmyślając abstrakcyjnie, Ukraina mogłaby z łatwością przekształcić swoją przewagę geopolityczną w gospodarczy i polityczny sukces, charakterystyczny dla rozwiniętych państw Europy Zachodniej. Ponieważ pozycja geopolityczna – to właściwość określonego terytorium, a ekonomiczny i polityczny sukces – właściwość określonego narodu, narodu rozwiniętego. Ukraina, z geopolitycznego punktu

widzenia, jest istotnym partnerem dla Rosji, Europy, USA i byłaby nim, nawet gdyby była bezludną pustynią. Wielu światowych polityków tak właśnie zresztą odbiera Ukrainę – jako terytorium niezwykle ważne. Obywatele Ukrainy powinni zatem stać się ważnym narodem. Niestety, w wewnętrznej ukraińskiej polityce samo słowo „polityka”, znaczy niewiele, a to z kolei, niewątpliwie, szkodzi rozwojowi państwa.

Oczywiście, tych słów nie należy odbierać jako głębokiego rozczarowania wadami ukraińskiej polityki, czy to zewnętrznej czy wewnętrznej, lecz bardziej jako krytykę niedoceniań znaczenia czynnika geopolitycznego.

PODSUMOWANIE

Analizując, wszystkie wyżej wymienione fakty, można wysnuć wniosek, iż zadaniem priorytetowym dla współczesnej Ukrainy powinno być sformułowanie jej interesów geopolitycznych, przy uwzględnieniu skomplikowanego systemu interesów różnych krajów, a także współczesnego rozkładu sił polityczno-ekonomicznych czy potencjału militarnego. Państwo może stać się zarówno przedmiotem jak i podmiotem stosunków międzynarodowych, a to jaką formę przybierze zależy od posiadanych zasobów, ale także od właściwie zbudowanej strategii i konsekwentnego jej wdrażania. Celem realizacji geopolitycznych interesów państwa jest przede wszystkim dążenie do utrzymania swojej podmiotowości w stosunkach międzynarodowych.

Ukraina ma wiele możliwości, żeby zająć istotne miejsce wśród światowych państw, żeby stać się mostem, który łączy Wschód i Zachód globalnej polityki światowej. Ten most powinien być jednak zbudowany tak, by korzystać z jego istnienia odczuwali wszyscy obywatele Ukrainy. Z tego też powodu sama ludność Ukrainy musi przede wszystkim dążyć do wyrównania podziałów i unikania antagonizmów. To bowiem jest jednym z bardziej istotnych warunków służących wzmocnieniu i stabilizacji pozycji Ukrainy na świecie.

Ukraina powinna zatem wypełnić kilka istotnych zadań w aspekcie ekonomicznych stosunków zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii obrony interesów narodowych, a także bezpieczeństwa narodowego. Powinno się także aktywnie wspierać ogólnoeuropejskie procesy integracyjne, a w społeczno-ekonomicznych umowach zagranicznych zwracać uwagę na utrzymanie pozycji Ukrainy w regionie państw Europy Wschodniej.

Ukraina powinna także samodzielnie decydować o polityce wewnętrznej, gdyż tylko to może zapewnić jej wewnętrzną stabilność. (Sulima 2010). Polityka zagraniczna Ukrainy powinna z kolei koncentrować się wokół kwestii podtrzymania interesów narodowych, umacniania wpływów kraju na arenie międzynarodowej, a także na poziomie regionalnym. Państwo ukraińskie, jak zresztą każde inne, nie może rozwijać się efektywnie, opierając się wyłącznie na interesie własnym, ignorując kontekst geopolitycznych tendencji w rozwoju cywilizacji światowej. Jednakże świadome kierowanie własnymi interesami jest nieodłącznym elemen-

tem funkcjonowania na arenie międzynarodowej, gdyż od tego właśnie zależy jak Ukraina będzie postrzegana przez inne państwa. Wyznaczanie geopolitycznych interesów Ukrainy wymaga zatem uwzględnienia całego systemu globalnych powiązań i wpływów, jak również uwzględnienia aspektów ekonomicznych, militarnych, a także ideologicznych.

Ukraina jako młode i niezależne państwo powinna dążyć do stworzenia stabilnego systemu międzynarodowej i rozwijania współpracy regionalnej, co pomogłoby zapewnić jej polityczne i ekonomiczne bezpieczeństwo. To pragnienie stymuluje nie tylko integrację Ukrainy ze światową wspólnotą kosztem rozszerzenia międzynarodowych kontaktów, a i sprzyja wzrostu jej wpływu w różnych regionach.

LITERATURA

1. Garagonic W., Strategia mirzregionalnoi i transkordonnoi spiwpraci w konteksti evrointegracji Ukrainy, w: Miznarodni zwjazky Ukrainy: naukowii poszuky i zna-chidky, red. Widnianski S., Kijow 2010.
2. Faiol A., Uprawlenije – eto nauka i iskystwo, Moskwa 2008.
3. Medisson W., Szachow W., Suczasna ukraińska geopolityka , Kijów 2003.
4. Michel D., Osnowni aspekty geopolitycznogo polorzennia Ukrainy ta ii zownisz-niopolitycznyj wymir, w: Naukowi praci Czornomorskogo derzawnogo uniwersy-tetu im. Petra Mogyly, Mykolaiw 2009, t. 110.
5. Palamarczuk M., Ekonomiczna i socialna geografia Ukrainy z osnowamy teorij, w: Posibnyk dla wykkladacziw, red. Palamarchuk M., Palamarchuk O., Kijów 1998.
6. Prokopowa O., Transformacija geopolitycznych interesiw Ukrainy, w: Wisnyk charkiwskiego nacionalnogo uniwersytetu im. Karazina, serija „Pytannia poli-tologii”, red. Sazonowa M., Charkow 2010.
7. Solowej A., Ukraina ta Rosja u globalizacijnomu procesi, w: Naukowyj wisnyk, red. W. Sokolowa., Odessa 2011.
8. Strona internetowa czasopisma „Korrespondent” dostępna w internecie pod adresem: www.korrespondent.net/ukraine/special/94-parlamentskie-vybo-ry-2012-v-ukraine-rezultaty/cik.
9. Strona internetowa Bloku Julii Timoszenko „Batkiwszczyna”, dostępna w inter-necie pod adresem: www.byut.com.ua.
10. Zawgorodniuk M., Perechid do bagatopoliarnoi modeli switu i misce Ukrainy w integracijnyh procesach, w: Politologicznyj wisnyk, red., Kyryliuk F., Kijow 2011.
11. Zlenko A., Diplomatija i politika. Ukraina w processe dynamicznych geopoliticz-skich peremen, Charkow 2004.